

d'errades, molt importants algunes d'elles.⁵ Creiem que si el Sr. Simón Díaz s'assegurava la col·laboració d'un equip d'especialistes de cada matèria l'obra guanyaria en riquesa i perfecció, o bé si sabia limitar-se als camps indubtablement millor coneguts per ell, podriem disposar d'una bibliografia sens dubte menys extensa, però certament més aprofundida i de major vàlua científica.

Josep MASSOT i MUNTANER

RAMÓN MENÉNDEZ PIDAL: *Poesía árabe y poesía europea, con otros estudios de literatura medieval*. [Madrid], Espasa-Calpe, S. A., [1941]. 212 pàgs. («Colección Austral», 190).¹ — *Castilla: la tradición, el idioma*, Tercera edició. [Madrid], Espasa-Calpe, S. A., [1955]. 230 pàgs. («Colección Austral», 501). — *Tres poemas primitivos: Elena y María*. «Roncesvalles». *Historia Troyana Polimétrica*. [Buenos Aires], Espasa-Calpe, S. A., [1948]. 148 pàgs. («Colección Austral», 800). — *De primitiva lírica española y antigua épica*. [Buenos Aires], Espasa-Calpe, S. A., [1951]. 162 pàgs. («Colección Austral», 1051). — *Los españoles en la literatura*. Buenos Aires, Espasa-Calpe Argentina, S. A., [1960]. 146 pàgs. («Colección Austral», 1271). — *Los godos y la epopeya española*. «Chansons de geste» y baladas nórdicas. [Madrid], Espasa-Calpe, S. A., [1956]. 256 pàgs. («Colección Austral», 1275). — *España, eslabón entre la Cristiandad y el Islam*. Madrid, Espasa-Calpe, S. A., [1956]. 168 pàgs. («Colección Austral», 1280).

L'Editorial Espasa-Calpe ha tingut l'encert d'encabir en els volums de la seva excellent *Colección Austral* una sèrie d'articles dispersos — i àdhuc de llibres sencers —² de Ramón Menéndez Pidal, la qual cosa en permet la consulta còmodament, a més de constituir una bona aportació a l'augment de la cultura dels lectors hispànics (si hem de tenir en compte el nombre d'edicions que s'han fet d'algunes d'aquestes obres). Les edicions són fetes amb l'escripulositat pròpia de Menéndez Pidal, amb indicació del lloc on foren publicats abans els treballs recollits i de les modificacions efectuades, i conserven sempre un to erudit, el qual no impedeix el caràcter amè de la majoria dels estudis. Ací tenim el propòsit de donar compte sumàriament d'alguns d'aquests reculls miscellanis referents més aviat a la literatura anterior al segle XVI.³

ció oral, de la resta d'obres de literatura popular? Cal tenir en compte que el títol indica molt poc, i tant els *Cançoners* com els *Romançers* són, en definitiva, reculls de tipus folklòric, i fóra absurd pretendre de vincular-los al segle XV. Els llibres de cavalleries, fóra millor de passar-los al segle XVI.

5. Veg. ANTONIO RODRÍGUEZ-MOÑINO, *Ediciones falsas y supuestas de la Flor de Romances (1575-1598)*, «Homenaje a J. A. Van Praag» (Amsterdam 1956), 97-100. Observem, pel nostre compte, la inclusió del *Cançonero de Madrid* reunit per Pilar Díez dins el grup de literatura popular (núm. 2147 del vol. I), o la de cançons algueres sota l'epígraf de *Cerdaña* (núm. 5543 del mateix volum). [Cf. infra, pàg. 203.]

1. A la coberta: *Poesía árabe y poesía europea*.

2. Per exemple: *Flor nueva de romances viejos*, *Poesía juglaresca y juglares*, *Estudios literarios*, etc.

3. D'altres volums que cal tenir en compte són, per exemple, *Los romances de América y otros estudios*, *De Cervantes y Lope de Vega*, *La lengua de Cristóbal Colón*, *El P. Las Casas y Vitoria, con otros temas de los siglos XVI y XVII*, etc.

I. — *Poesía árabe y poesía europea* comença amb un llarg article d'aquest títol (pàgs. 9-78), en el qual hom refon i posa al dia un treball publicat dins el *BHi* (1938), sobre el problema de la influència de la lírica àrab damunt la romànica, defensada ardidament per Menéndez Pidal. — «*Galiene la belle*» y *los palacios de Galiana en Toledo* (pàgs. 81-106) tracta de l'origen del poema francès del segle XII *Mainet*, que hom creu inspirat sobre un tema històric espanyol: el bandejament d'Alfons VI a Toledo i els seus amors amb Zaida, i escrit per un joglar que hagués estat algun temps a Toledo.⁴ — En les *Poesías inéditas del Marqués de Santillana* (pàgs. 109-118) hom publica dues poesies procedents d'un manuscrit de la Biblioteca Reial, no incloses per Amador de los Ríos en l'edició de Santillana. — *La Serranilla de la Zarzuela* (pàgs. 121-135) és un intent de reconstrucció d'aquest *romancillo*, per a Menéndez Pidal «muestra única de una serranilla de origen popular» (pàg. 134). — Les *Notas al libro del Arcipreste de Hita* són sobre el títol de l'obra (pàgines 139-145), sobre una doble redacció del *Libro* (pàgs. 145-150) i sobre la diferent manera com interpreten la mateixa faula don Juan Manuel i Juan Ruiz (pàgs. 150-157). — *La leyenda del abad don Juan de Montemayor* és un resum del treball publicat a *Historia y Epopeya*.

II. — El volum s'obre amb *Carácter originario de Castilla*, conferència d'exaltació patriòtica pronunciada a Burgos amb motiu del Mil·lenari de Castella (pàgs. 11-39). — *Poesía tradicional en el Romancero hispano-portugués* (pàgs. 43-73) sobre un tema tan estimat per Menéndez Pidal com el Romancer hispànic i el seu caràcter tradicional. — Les tres *Cuestiones de método histórico* defensen l'originalitat de l'èpica espanyola enfront de la teoria dels tòpics de Curtius (pàgs. 77-93), i la veracitat històrica del *Poema del Cid* (pàgs. 97-139), i subratllen la importància de València en el *Cid* (pàgs. 143-168). — *La unidad del idioma* és una visió optimista del futur de l'espanyol d'Amèrica (pàgines 171-215). — Clou el recull un breu assaig sobre *Oscuridad, dificultad entre culteranos y conceptistas* (pàgs. 219-230).

III. — Els autors de *Tres poemas primitivos* «puede decirse que son poetas recién descubiertos. Dos de ellos, *Elena* y *Roncesvalles* no fueron conocidos por [...] Menéndez Pelayo. Y si tanto éste como Amador de los Ríos supieron la existencia de la *Historia Troyana*, no fijaron en ella la atención más leve» (pàg. 9). Els tres poemes, del segle XIII, arreglen obres franceses. *Elena* y *María* és una conferència feta a Madrid l'any 1914, resum de l'estudi de la *RFE*, I (1914), 52-96; al final (pàgs. 34-46), hom publica el text conservat del *Debate*. «*Roncesvalles*»: *Un nuevo cantar de gesta español del siglo XIII* és un extracte revisat de l'estudi de la *RFE*, IV (1917), 105-204 (pàgs. 49-79). La *Historia troyana polimétrica (Texto de hacia 1270)* és un extracte de la *Historia troyana en prosa y verso* (Madrid 1934), molt important per a la història de la mètrica del *mester de clerecia* (pàgs. 83-148).

IV. — *Poesía e historia en el «Mio Cid»* (pàgs. 11-33) és una rèplica a Leo Spitzer sobre el caràcter històric i espanyol del poema.⁵ — En *La forma épica en España y en Francia* (pàgs. 37-43) hom fa breus consideracions sobre

4. Fou recollit, bé que Menéndez Pidal no ho consigní, en *Historia y Epopeya* (Madrid 1934).

5. Veg. la meua recensió de la *NRFH*, I-X, als *ER*, VI, 198-208, esp. 201. L'article de Menéndez Pidal tornà a ésser publicat, ampliat, a la revista «*Comparative Literature*», 1951 (segons ens informa *Los españoles en la literatura*, pàg. 103 n.).

la rima i el metre, de caràcter arcaic i tradicionalista en l'epopeia espanyola en relació amb la francesa.⁶ — *Alfonso X y las leyendas heroicas* (pàgs. 47-69) torna a insistir en el valor concedit a les gestes en la *Estoria de España*. — Una conferència feta a l'obertura dels cursos d'estiu per a estrangers de Segòvia (1948) és dedicada al suggestiu tema d'*El romancero nuevo* (pàgs. 73-96). — Dues notes fan referència al romancer tradicional: *Un viejo romance cantado por Sabbatai Cevi* (pàgs. 99-102), identificat per Menéndez Pidal amb un romanç sefardita actual, i *Los romances de don Bueso* (pàgs. 105-112), procedent del *BH*, L (1948), 307-312, amb una addició. — Trobem tres articles referents a la lírica espanyola de tipus tradicional: *Sobre primitiva lírica española* (pàgines 115-128), complement indispensable del treball anterior *La primitiva poesía lírica española*; ⁷ «¡Ay! un galán de esta villa» (pàgs. 131-134),⁸ i *Sobre un arcaísmo léxico en la poesía tradicional* (pàgs. 137-139).⁹ — L'últim treball inclòs, *En torno a «Miragaia», de Almeida Garrett* (pàgs. 143-161), estudia un dels «romanços reconstruïts» d'aquest romàntic portuguès.

V. — *Los españoles en la literatura* és l'assaig publicat per primera vegada amb el títol de *Caracteres primordiales de la literatura española, con referencias a las otras literaturas hispánicas, latina, portuguesa y catalana*, com a Introducció a la *Historia general de las literaturas hispánicas* dirigida per Guillem Díaz-Plaja, paral·lel en certa manera a la Introducció del mateix Menéndez Pidal a la *Historia de España* publicada sota la seva direcció per l'Editorial Espasa-Calpe.¹⁰ Hom analitza la sobrietat (espontaneïtat, improvisació; vers amètric i assonància), l'art per a tothom (l'art per a la vida, pragmatisme; art de majories; anonímia abundosa; col·lectivisme; col·laboració, refoses; variants en la transmissió de les obres literàries), l'austeritat ètica i estètica (austeritat moral, realisme, parquedat en l'element meravellós i fantàstic, èpica històrica), les característiques contradictòries (falsa apreciació de característiques; agudes, exuberància; polimetria; el vers d'*arte mayor* i el decasíllab italià; l'art minoritari; comparació entre les dues direccions d'art), i el tradicionalisme (persistència dels temes poètics, «*frutos tardíos*»). Totes les característiques que hom assenyala són evidents, però en la majoria dels casos podem oposar-los una anticaracterística tan important com aquelles. Això és més evident encara en parlar de les literatures no espanyoles, com la llatina hispànica, la portuguesa i la catalana.

VI. — *Los godos y la epopeya española* és tot ell dedicat a l'epopeia, bé en la seva forma antiga, bé en la seva continuació en el Romancer. El treball que dona nom a la col·lecció fou presentat a un Congrés de Spoleto sobre *I Goti in Occidente: problemi* (1955); defensa l'origen germànic de l'epopeia espanyola, negat per Bédier (pàgs. 11-57). — *Problemas de la poesía épica*

6. Vegeu-ne la recensió de R. ARAMON I SERRA i de J. CARBONELL I DE BALLESTER, *ER*, I (1947-48), 327.

7. Cf. RAMÓN MENÉNDEZ PIDAL, *Estudios literarios*. Octava edició (Madrid 1957), 199-269.

8. Cf. R. MENÉNDEZ PIDAL, *Flor nueva de romances viejos*. Dècima edició (Madrid 1955), 98-100.

9. Vegeu-ne la recensió de R. A. i S., *ER*, II (1949-50), 336.

10. Ambdós treballs foren recollits en *Los españoles en la historia y en la literatura* (Buenos Aires 1951). L'Editorial Espasa-Calpe Argentina ha inclòs també en la col·lecció Austral *Los españoles en la historia* (núm. 1260).

és una conferència feta a Roma l'any 1951; exposa les teories individualista i tradicionalista (pàgs. 61-87). — La *Supervivencia del «Poema de Kudrun» (Orígenes de la balada)* és un estudi de literatura comparada; hom examina balades nòrdiques i romanços espanyols, procedents, segons Menéndez Pidal, d'una antiga balada alemanya perduda, treta del poema de Kudrun (pàgines 91-173). — La «*Chanson des Saisnes*» en *España* aclareix l'origen dels romanços de Baldovinos (pàgs. 177-209). — *Córdoba y la leyenda de los infantes de Lara* és un resum dels estudis anteriors sobre el tema (pàgs. 213-240). — Finalment, *Fórmulas épicas en el «Poema del Cid»* torna a insistir en la poca solidesa de la teoria dels *topoi* pel que fa referència a l'èpica espanyola.

VII. — *España, eslabón entre la Cristiandad y el Islam* recull tres estudis directament relacionats amb el tema i un altre una mica forçat. — *La canción andaluza entre los mozárabes de hace un milenio*, conferència inaugural de l'Institut Egipci d'Estudis Islàmics (1952), repeteix els temes de la influència de la lírica àrab en la romànica i alludeix també a la influència del conte oriental i a la maurofília (pàgs. 9-31). — *España y la introducción de la ciencia árabe en Occidente* (pàgs. 33-60) també és purament de divulgació. Molt més important és el treball *Cantos románicos andalustes continuadores de una lírica latina vulgar*, publicat anteriorment en el *BRAE*, XXXI (1951), 187-270, sobre les *harğas*, en el qual hom renova i torna a defensar la teoria aràbiga (pàgs. 61-153). — Clouen el volum unes notes titulades *Sicilia y España antes de las Visperas Sicilianas* (pàgs. 155-168).

Josep MASSOT i MUNTANER

PEDRO SAINZ RODRÍGUEZ: *Espiritualidad española*. Madrid, Ediciones Rialp S. A. 1961. 350 pàgs. («Biblioteca del Pensamiento Actual», 107).

A la vista d'aquest títol, *Espiritualidad española*, hom pensaria que el Sr. Sainz Rodríguez, conegut per la seva *Introducción a la historia de la literatura mística en España* (Madrid 1927), obra útil però molt prematura i ara ja quasi completament oblidada, ens donaria l'estudi definitiu que ens té promès de molt temps sobre el curiós i desconegut món místic espanyol. Però hem quedat completament decebuts després de la seva lectura, que ens ha fet sorgir seriosos dubtes sobre l'autèntic rigor i valor de l'obra anunciada, que ens és promesa per a aviat, amb el títol d'*Historia de la espiritualidad religiosa en España*.

El llibre que comentem és constituït per una sèrie d'estudis que formen part de la darrera etapa d'elaboració d'aquesta *Historia*, de la qual en certa manera són avançaments (pàg. 15). El Sr. Sainz Rodríguez ens hi explica, a la seva manera, la història dels estudis místics a la Península, sense citar, per exemple, el que representa l'obra d'Allison Peers, part d'ella anterior al 1927, la importància de la fundació de la «*Revista de Espiritualidad*» o l'interès que per a la crítica purament literària de la mística tenen llibres com les històries generals de Pfandl o de Valbuena Prat.¹ Hom ens assabenta també

1. Veg., per exemple, en la *Historia de la literatura nacional española en la Edad de Oro* de LUDWIG PFANDL² (Barcelona 1952), 673-674, 738, algunes de les obres publicades abans i després de 1927, quasi totes elles oblidades pel Sr. Sainz Rodríguez.